

Maciej Andrzejewski

 <https://orcid.org/0000-0001-8440-2426>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://ror.org/0583g9182>

 <https://doi.org/10.15633/9788383700755.09>

Zawiadomienie o możliwości popętnienia przestępstwa w polskim porządku prawnym

Zgodnie z obowiązującą w polskim procesie karnym zasadą legalizmu, ujętą w treści art. 10 § 1 kpk¹, organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia o czyn ścigany z urzędu. Oznacza to, że wykrycie przestępstwa i ujawnienie sprawcy w drodze własnej działalności organów ścigania obliuguje je do podjęcia dalszej, ukierunkowanej normatywnie aktywności. Nie ma jednak efektywności organów ścigania w aspekcie zwalczania przestępczości bez

1 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz.U. z 2024 roku poz. 37 (dalej: kpk).

współpracy ze społeczeństwem, która wywodzi się jeszcze z rzymskiej instytucji *actio popularis* czy ateńskiego *grafé*, dzisiaj rozumianych jako podmiotowe prawo obywatela do sądu.

Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, miarą intensywności współpracy społeczeństwa z organami ścigania w zakresie zwalczania przestępczości jest szereg czynników odnoszących się do kondycji zarówno danej społeczności, jak i funkcjonujących w jej strukturze organów państwa. Znaczenie tu odgrywa nie tylko świadomość i kultura prawna społeczeństwa, lecz także postrzeganie przez obywateli roli organów ścigania, ich sprawności i skuteczności czy stopnia zagrożenia przestępczością. Im bardziej legitymizuje się organy ścigania – bez postrzegania ich jako wymiaru represji, lecz jako skuteczny instrument zapewniania porządku publicznego – tym bardziej aktywne jest współdziałanie społeczeństwa z organami ścigania, w których działalności upatruje się wspólnego dobra, strażnika praworządności².

W związku z tym źródłem informacji dla organów ścigania o istnieniu przestępstwa uderzającego w dobra prawne małoletnich są zarówno informacje zgromadzone wskutek własnej działalności organów, jak i informacje zewnętrzne o przestępstwie w postaci konkretnego zawiadomienia, będącego emanacją realizacji w społeczeństwie prawnego albo społecznego obowiązku³. Wyraźnie podkreśla to także art. 303 pkp, który wskazuje, że postanowienie o wszczęciu śledztwa wydaje się z urzędu albo po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie, gdy istnieje uzasadnione podejrzenie jego popełnienia. W tym sensie informacja o przestępstwie ma charakter znacznie szerszy, niejako wtórny do samego zawiadomienia, stanowiąc jego

2 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 241–242.

3 M. Lipczyńska, *Zawiadomienie o przestępstwie*, „Problemy Kryminalistyki” 1965, nr 56–57, s. 485 i n.; T. Nowak, *Sprawdzenie zawiadomienia o przestępstwie*, „Nowe Prawo” 1978, nr 4, s. 605; S. Cora, *Z problematyki zawiadomienia o przestępstwie*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 11 (2003), s. 266.

rezultat, gdyż jego źródło tkwi w wiedzy zarówno organu procesowego, jak i informującego o przestępstwie⁴.

Zawiadomienie o przestępstwie określa się jako formę wsparcia organów ścigania w zakresie ochrony i egzekwowania porządku prawnego. Służy ono skutecznemu ściganiu sprawców, realizacji polityki karnej oraz stanowi praktyczne przedłużenie zasady legalizmu, która obowiązuje właściwe organy państwowe⁵. Jest ono również każdorazowo realizacją prawnego lub społecznego obowiązku. Normatywny obowiązek doniesienia o przestępstwie, dodatkowo sankcjonowany przez ustawodawcę, jest wyrazem troski o zasadę trafnej reakcji karnej, która nie może w obszarze wartościowania karnoprawnego dopuszczać pełnej dyskrecjonalności w zakresie dysponowania wiedzą o przestępstwie, gdyż nie sprzyja to skuteczności ścigania najpoważniejszych, społecznie szkodliwych przestępstw, ani nie pomaga w budowaniu odpowiedniej kultury prawnej, w tym społeczeństwa obywatelskiego odpowiedzialnego za dobrobyt państwa i ochronę poszczególnych uczestników tej społeczności, również małoletnich. Z kolei powszechny, społeczny i nieegzekwowalny przez państwo obowiązek jest wyrazem poszanowania przede wszystkim woli pokrzywdzonego w zakresie ścigania konkretnego przestępstwa i jego sprawcy oraz urzeczywistnieniem prawnie chronionych interesów przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności.

1. Społeczny obowiązek

Społeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie został opisany w treści art. 304 § 1 kpk i dotyczy każdego innego przestępstwa

4 Z. Młynarczyk, *Zawiadomienie o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 1995, nr 3, s. 110.

5 B. Kunicka-Michalska, *Fałszywe oskarżenie w procesie karnym PRL na tle prawnoporównawczym*, Toruń 1967, s. 126–127; S. Cora, *Zasada legalizmu ścigania a zawiadomienie o przestępstwie*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 10, s. 5–19.

niewymienionego w art. 240 kk⁶ i nieobjętego dyspozycją art. 304 § 2 kpk. Warto dodać, że na gruncie przestępstw przeciwko przemoc domowej społeczny obowiązek denuncjacji został dodatkowo uregulowany również w treści art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej⁷. Zgodnie z treścią art. 304 § 1 kpk każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Konstrukcja normatywna wskazanego przepisu oznacza, że przedmiotowa norma prawna nie jest zabezpieczona sankcją, dlatego w literaturze przedmiotu często wskazuje się, że jest to klasyczny przykład *lex imperfecta*⁸. Mimo że jest to obowiązek niezagrożony sankcją karną, jego respektowanie powinno wynikać z poczucia odpowiedzialności oraz uczciwości, a także braku akceptacji zła i ludzkiej krzywdy⁹. Jedyna dolegliwość, która może wiązać się ze zignorowaniem wskazanego obowiązku społecznego, opisanego w art. 304 § 1 kpk ma w istocie charakter moralny, co oznacza, że wiąże się wyłącznie ze społecznym napiętnowaniem, szczególnie dotkliwym w dobie ekspansji środków masowego przekazu¹⁰.

Stosownie do treści art. 304 § 1 kpk obowiązek zawiadomienia dotyczy przestępstw ściganych z urzędu, a więc nie odnosi się do przestępstw prywatnoskargowych, w których dysponentem skargi pozostaje sam pokrzywdzony. W tym kontekście w doktrynie pojawiają się wątpliwości, czy omawiany obowiązek zawiadomienia obejmuje w równym stopniu przestępstwa ścigane z urzędu i przestępstwa ścigane na wniosek, zwłaszcza że to pokrzywdzony

6 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. z 2024 roku poz. 17 (dalej: kk).

7 T.j. Dz.U. z 2024 roku, poz. 424.

8 P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego 2007...*, dz. cyt., s. 33.

9 Z. Banasiak, *Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie publicznoskargowym w praktyce policyjnej*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 2, s. 96.

10 P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego 2004...*, dz. cyt., s. 29.

podejmuje ostateczną decyzję o podtrzymaniu woli ścigania. Przeważa jednak stanowisko, że obowiązek wymieniony w art. 304 § 1 i 2 kpk nie ma zastosowania do przestępstw wnioskowych¹¹, pomimo zgłaszanych zastrzeżeń, że jest to wykładnia sprzeciwiająca się dyrektywom wykładni *lege non distinguente nec nostrum est distinguere*¹². Krytycy tego rozwiązania wskazują jeszcze jeden, dodatkowy argument, który sprzeciwia się powyższemu wyłączeniu przestępstw wnioskowych w postaci istnienia obowiązku uzyskiwania przez organ procesowy wniosku o ściganie, niezależnie od źródła uzyskania informacji o przestępstwie z urzędu, także przy braku zawiadomienia o przestępstwie, do czego skłania wykładnia art. 12 § 1a kpk. Od denuncjatora nie należy oczekiwać, że będzie ograniczał powinność zawiadomienia o przestępstwie wyłącznie do przestępstw ani że będzie obejmował swoją aktywnością czyny zabronione, nawet gdy w danym wypadku nie zostały spełnione przesłanki pozwalające na przypisanie winy¹³.

Nie można z pewnością rozumieć społecznego obowiązku zawiadomienia o przestępstwie jako dyrektywy skierowanej wyłącznie do pokrzywdzonego, gdyż adresatem przepisu pozostaje każdy, kto wie o przestępstwie, niezależnie od roli procesowej w przyszłym postępowaniu karnym. Możliwość zaskarżenia decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego (art. 306 § 1 kpk) jest jednak wyłączona dla zawiadamiającego, jeżeli skutek przestępstwa nie doszło do naruszenia jego praw. Co istotne, status procesowy pokrzywdzonego nie pozostaje w żaden sposób zależny od faktu zgłoszenia przestępstwa i pozostaje aktualny także wówczas, gdy

11 P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego 2007...*, dz. cyt., s. 33; K. T. Boratyńska, P. Czarnecki, R. Koper, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, dz. cyt., s. 829; Z. Brodzisz, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, dz. cyt., s. 772.

12 R. A. Stefański, S. Zablocki, *Kodeks postępowania karnego*, t. 3: *Komentarz do art. 297–424*, Warszawa 2021, *passim*.

13 J. Łupiński, *Spółeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 1, s. 141.

informacja o przestępstwie będzie pochodzić od świadka przedmiotowego przestępstwa lub każdej innej osoby nabywającej taką uwiarygodnioną informację nawet ze źródeł pośrednich¹⁴.

Obowiązek zawiadomienia dotyczy każdego, niezależnie czy dana osoba jest pełnoletnia i ma zdolność do samodzielnego występowania w procesie¹⁵, choć ta okoliczność może z kolei wpłynąć na przebieg odebrania ustnego zawiadomienia o przestępstwie i następnie przesłuchania (z pominięciem instytucji z art. 304a kpk). Zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa może sporządzić w imieniu małoletniego lub jego rodziców także jego pełnomocnik. Często, w sprawach dotyczących małoletniego pokrzywdzonego, w razie bezczynności przedstawicieli ustawowych, inicjatywę w zawiadomieniu przejmuje instytucja lub osoba, która uzyskała taką informację w ramach prowadzonej działalności.

Społeczny obowiązek nie dotyczy natomiast określonego katalogu osób, o czym częściowo przesądzają ustawy szczególne. Wyłączenia podmiotowe, w tym zakazy dowodowe, dotyczą m.in. osób najbliższych, uprawnionych do odmowy złożenia zeznań (art. 182 kpk); adwokata (radcy prawnego), w tym obrońcy, który uzyskał konkretną informację o przestępstwie w związku ze świadczoną pomocą prawną¹⁶; duchownego, który o popełnieniu przestępstwa dowiedział się w czasie spowiedzi (art. 178 pkt 2 kpk), osób wykonujących czynności na podstawie art. 50 ust. 1 oraz art. 52 ust. 1 ustawy

14 M. Kurowski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, red. D. Świecki, Warszawa 2013, s. 938.

15 Odmienne, J. Łupiński, *Społeczny obowiązek zawiadomienia...*, s. 133. W orzecznictwie wskazuje się również na obowiązek przyjmowania zawiadomienia od osób nietrzeźwych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 1998 roku, sygn. akt II KKN 328/96, LEX nr 34012).

16 Nie dotyczy to informacji udostępnianych w zakresie określonym przepisami ustawy z dnia 1 marca 2018 roku o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 850), jak też przekazywanych na podstawie przepisów rozdziału 11a działu III ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2024 roku poz. 879).

z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego¹⁷. Kolidują przeciwstawnych uprawnień, z jednej strony do zgłoszenia przestępstwa, a z drugiej strony do odmowy złożenia zeznań przez osoby najbliższe dla sprawcy przestępstwa, powoduje, że ci ostatni są także zwolnieni dodatkowo z realizacji społecznego obowiązku zawiadomienia o przestępstwie.

Ten nieegzekwowalny obowiązek jest przez niektórych przedstawicieli piśmiennictwa określany trafniej mianem społecznego uprawnienia do podjęcia decyzji o poinformowaniu organów ścigania o zaistnieniu przestępstwa¹⁸. Są również nieodosobnione głosy, które krytykują podtrzymywanie takiej konstrukcji przepisu, za którą nie idzie żaden przymus państwowy (przy aktualnym poziomie rozwoju społeczeństwa)¹⁹.

Należy dodać, że zawiadamiający podlega dodatkowej ochronie ze strony organu procesowego, przy odpowiednim stosowaniu art. 148a i 156a kpk, a polegającej na braku zamieszczenia w protokole danych dotyczących miejsca zamieszkania i miejsca pracy, a także numeru telefonu, telefaksu, adresu poczty elektronicznej pokrzywdzonych i świadków uczestniczących w czynności, a w sytuacji zamieszczenia ich na pisemnym zawiadomieniu o przestępstwie – na odpowiedniej anonimizacji polegającej na uwierzytelnionej kserokopii akt lub ich części, sporządzonej w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z powyższymi danymi. Dane te przechowuje się w załączniku adresowym do akt sprawy, do wiadomości organu prowadzącego postępowanie.

17 T.j. Dz.U. z 2024 roku poz. 917.

18 R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego...*, *passim*; Z. Brodzisz, *Kodeks postępowania karnego...*, dz. cyt., s. 772; S. M. Amin, *Ofiara przestępstwa we współczesnych systemach prawokarnych ze szczególnym uwzględnieniem jureksprudencki Islamu*, Toruń 1995, s. 81.

19 J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 720 i n.; P. Kardas, *Odpowiedzialność za nadużycie władzy publicznej w przypadku niezawiadomienia o popełnieniu przestępstwa*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 7–8, s. 7–8.

Przepisy nie wymagają od osoby zgłaszającej podejrzenie popełnienia przestępstwa szczególnego poziomu pewności, weryfikowalności czy szczególowości przekazywanych informacji. Wynika to także z faktu, że – w przeciwieństwie do organów procesowych – ściganie przestępstw nie należy do zakresu jej zawodowej aktywności. Miarą wystarczającą do zaktualizowania się normy art. 304 § 1 kpk jest subiektywne przekonanie o prawdziwości informacji o przestępstwie (uwiarygodnione przewidywanie przez zgłaszającego), bez uprzedniej potrzeby weryfikacji czy obiektywizowania oceny informacji, ale przy zachowaniu przeciętnej staranności²⁰. Oznacza to, że obowiązek powstaje już z chwilą uzyskania pierwszych, nawet ogólnych informacji (niesprowadzających się tylko do plotek), ale skonkretyzowanych do określonego zdarzenia faktycznego.

Zawiadomienie o przestępstwie nie musi konkretyzować ewentualnego sprawcy, ale jeśli do takiego wskazania dojdzie, zawiadamiający pozostaje pod ochroną prawa, a jego działania nie mogą zostać uznane za bezprawne czy naruszające dobra osobiste, gdy nie są podyktowane świadomością nieprawdy ani złym zamiarem²¹. W przeciwnym razie zawiadamiający nie tylko będzie ponosić odpowiedzialność na gruncie cywilnoprawnym, choćby w zakresie ochrony dóbr osobistych, ale także odpowiedzialność karnoprawną sprrowadzającą się do wyczerpania znamion z art. 238 kk, gdy mowa o fałszywym złożeniu zawiadomienia lub z art. 234 kk, w sytuacji fałszywego oskarżenia, przy jednoczesnym wykazaniu zamiaru popełnienia tych umyślnych czynów przez denuncjatora.

20 N. Podraza, *Spółeczny oraz prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie ściganym z urzędu*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych” 2020, nr 4, s. 205; J. Łupiński, *Spółeczny obowiązek zawiadomienia...*, s. 140.

21 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 30 listopada 2018 roku, sygn. akt I ACa 111/18, LEX nr 2625566; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 4 grudnia 1998 roku, sygn. akt I ACa 1004/98, LEX nr 38033; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 7 września 2017 roku, sygn. akt I ACa 270/17, LEX nr 2568500.

Przepisy nie zastrzegają dla czynności zawiadomienia o przestępstwie żadnej formy, stąd może być zrealizowane zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej do protokołu (art. 116 § 1 kpk). Dodatkowo potwierdza to również treść art. 143 § 1 pkt 1 kpk, wymagający obligatoryjnie dla przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie sporządzenia protokołu. Jak wskazują wytyczne Komendy Głównej Policji²², policjant może odstąpić od sporządzenia protokołu ustnego zawiadomienia o przestępstwie, jeżeli okoliczności przytoczone w zawiadomieniu jednoznacznie wskazują na brak znamion czynu zabronionego lub są wysoce nieprawdopodobne albo zbyt ogólnikowe, aby dać podstawę do przeprowadzenia postępowania sprawdzającego. Osobę, w miarę możliwości, poucza się o dalszym sposobie jej postępowania, np. o możliwości wytoczenia procesu cywilnego, złożenia skargi do innego uprawnionego organu, zawiadomienia właściwego organu o utracie dokumentu. W takiej sytuacji policjant sporządza notatkę urzędową, którą pozostawia się bez biegu. Protokół należy jednak sporządzić, jeżeli osoba zawiadamiająca, po jej pouczeniu, zażąda jego sporządzenia. W praktyce procesowej zawiadomienie może przyjąć formę także notatki urzędowej lub pisma zawiadamiającego²³.

Treść zawiadomienia nie została szczegółowo opisana w przepisach, ale powinna prowadzić do przekonania organu procesowego o konieczności wszczęcia postępowania przygotowawczego, którego faktyczną przesłanką jest uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa (art. 303 kpk). Warto, aby zawiadomienie zawierało: opis zachowań mających znamiona czynu zabronionego, czas i miejsce jego popełnienia, wstępną kwalifikację prawną czynu, dane ujawnionego sprawcy, dane pokrzywdzonego, wnioski dowodowe i niezbędną

22 Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 30 sierpnia 2017 roku w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów, Dz. Urz. KGP z 2017 roku poz. 59 (dalej: Wytyczne KGP).

23 L. Wilk, *Obowiązek denuncjacji w prawie karnym (art. 240 kk)*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 1, s. 21.

dokumentację, wniosek o dopuszczenie do udziału w czynnościach śledztwa. Jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni, dodatkowo warto wskazać jego datę urodzenia oraz przedstawicieli ustawowych, udokumentowany stan zdrowia i specjalne potrzeby małoletniego, które ułatwią skorzystanie z jego depozycji w toku postępowania²⁴.

Jednak w sytuacji, w której policjant przyjmuje zawiadomienie od pokrzywdzonego o przestępstwie w sprawach o przestępstwa określonych w art. 197–199 kk, powinien ograniczyć się do uzyskania od niego najważniejszych faktów i dowodów, którymi w szczególności mogą być dane dotyczące daty i miejsca popełnienia przestępstwa, dane identyfikujące sprawcę, w tym jego opis, dane świadków i dokumentacja medyczna będąca w dyspozycji pokrzywdzonego (art. 185c § 1 kpk).

W związku z normą wyrażoną w art. 304a kpk z przyjęciem ustnego zawiadomienia o przestępstwie można osobę zgłaszającą przesłuchać w charakterze świadka. Nadal jednak, niezależnie od formy udokumentowania tej czynności, przyjęcie ustnego zawiadomienia o popełnionym przestępstwie nie stanowi procesowej formy przesłuchania, o czym świadczy choćby art. 143 § 1 pkt 2 kpk, przewidujący zaprotokołowanie zarówno zawiadomienia o popełnionym przestępstwie, jak i odrębnie przesłuchania w charakterze świadka. Wzmacnia to także treść płynąca z art. 304a kpk, przewidująca wyjątek od zasady odrębnego protokołowania ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przesłuchania w charakterze świadka osoby zawiadamiającej. Nie inaczej jest również w kontekście zawiadomienia pochodzącego od pokrzywdzonego opisanego w art. 185c § 1 kpk, który dotyczy przestępstw określonych w art. 197–199 kk, gdzie także wyraźnie rozgranicza się te dwie czynności. Dla uzupełnienia warto też odnieść się do treści § 4 ust. 13 Wytycznych KGP, gdzie zawarło zastrzeżenie, że nie sporządza się protokołu przyjęcia ustnego

24 O. Trocha, M. Horna-Cieślak, P. Masłowska, *Metodyka reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w sprawach przestępstw seksualnych*, Warszawa 2024, *passim*.

zawiadomienia o przestępstwie, jeżeli zawiadomienie zostało złożone na piśmie, a uzupełnienie danych zawartych w takim zawiadomieniu może nastąpić przez przesłuchanie w charakterze świadka osoby zawiadamiającej.

Jak wprost precyzuje to § 4 ust. 8 Wytycznych KGP, czynność przyjęcia ustnego zawiadomienia z jednoczesnym przesłuchaniem nie może naruszać form przesłuchania zastrzeżonych podczas przyjmowania zawiadomień o przestępstwach i przesłuchania w charakterze świadków małoletnich w wieku do lat 15, a także o wyłącznej kompetencji sądu do przesłuchiwanie w charakterze świadków małoletnich w wieku do lat 15, pokrzywdzonych przestępstwami popełnionymi z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, lub przestępstwami kwalifikowanymi z rozdziałów XXIII, XXV i XXVI kk (art. 185a § 1 i 2 oraz art. 185b § 1 kpk), a także pokrzywdzonych przestępstwami określonymi w art. 197–199 kk (art. 185c § 2 kpk). W szczególności, jak stanowi § 4 ust. 9 Wytycznych KGP, jeżeli o przestępstwie zawiadamia osoba małoletnia, która nie ukończyła jeszcze 17 roku życia, należy tę osobę najpierw zapoznać z treścią art. 233, art. 234 i art. 238 kk, z uprzedzeniem nie o odpowiedzialności karnej za naruszenie tych przepisów (za składanie fałszywych zeznań, fałszywe oskarżenie lub fałszywe zawiadomienie o przestępstwie), lecz o konsekwencjach prawnych ich naruszenia przewidzianych w art. 7 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich²⁵.

Jak wskazuje treść art. 304 § 1 kpk, adresatem zawiadomienia o przestępstwie jest prokurator i policja, niezależnie od właściwości miejscowej lub rzeczowej do prowadzenia postępowania przygotowawczego. Trzeba jednak odczytywać dyspozycję przepisu przez wzgląd także na treść art. 312 kpk, który uprawnienia policji rozciąga na inne organy mające możliwość prowadzenia postępowania

25 T.j. Dz.U. z 2024 roku, poz. 978.

przygotowawczego według własnej właściwości²⁶. Precyzują to zagadnienie także dalsze przepisy wykonawcze, w szczególności treść § 119 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 roku – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury²⁷. Zgodnie z cytowanym odesłaniem prokurator – niezależnie od właściwości miejscowej i rzeczowej – przyjmuje ustne zawiadomienie o przestępstwie w sprawach, o których mowa w art. 309 pkt 2 i 3 kpk (występki popełnione przez wymienionych *expressis verbis* funkcjonariuszy publicznych)²⁸.

W pozostałych sprawach prokurator przyjmuje zawiadomienie o przestępstwie osobiście, jeżeli osoba zgłaszająca wyrazi taką wolę lub poucza tę osobę o możliwości złożenia ustnego zawiadomienia o przestępstwie do innego organu uprawnionego do prowadzenia postępowania przygotowawczego, lub złożenia w prokuraturze zawiadomienia o przestępstwie w formie pisemnej. Podobnie stanowi o tym § 4 ust. 1 Wytycznych KGP. Mając zaś na uwadze wskazówki zawarte w wytycznych Prokuratora Generalnego z dnia 18 grudnia 2015 roku, dotyczące zasad postępowania w sprawach o przestępstwa zgwałcenia nr PG VII G 012/58/15, policjant może przyjąć zawiadomienie o przestępstwie od pokrzywdzonego w sprawie

26 Uprawnienia Policji przysługują także: Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Krajowej Administracji Skarbowej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz Żandarmerii Wojskowej w zakresie ich właściwości oraz innym organom przewidzianym w przepisach szczególnych.

27 T.j. Dz.U. z 2023 roku, poz. 1115 (dalej: Regulamin prokuratury).

28 W szczególności mowa o zawiadomieniach o występkach, gdzie osobą podejrzaną jest: sędzia, prokurator, funkcjonariusz Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Służby Ochrony Państwa, Straży Marszałkowskiej, Służby Celno-Skarbowej lub Centralnego Biura Antykorupcyjnego; funkcjonariusz Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, finansowego organu postępowania przygotowawczego lub organu nadrzędnego nad finansowym organem postępowania przygotowawczego, w zakresie spraw należących do właściwości tych organów lub o występkach popełnionych przez tych funkcjonariuszy w związku z wykonywaniem czynności służbowych.

o przestępstwo zgwałcenia określone w art. 197 kk, jeżeli nie jest możliwe osobiste przyjęcie tego zawiadomienia przez prokuratora.

Jak stanowi § 119 ust. 2 Regulaminu prokuratury, jeżeli okoliczności przytoczone w zawiadomieniu o przestępstwie nie wymagają bezzwłocznego podjęcia czynności, prokurator jest obowiązany nadać sprawie bieg najpóźniej w terminie 7 dni od dnia sporządzenia protokołu lub otrzymania pisemnego zawiadomienia o przestępstwie. Zgodnie zaś z nowym § 4a Wytycznych KGP²⁹ jednostka policji, która została zawiadomiona o popełnionym przestępstwie, jest obowiązana zapewnić niezwłoczne dokonanie czynności, o których mowa w art. 308 § 1 kpk, w szczególności oględzin, zatrzymania rzeczy lub danych informatycznych (zapisów z monitoringu wizyjnego), przeszukania osoby, miejsca albo urządzenia zawierającego dane informatyczne lub systemu informatycznego.

Dodatkowych aktywności od organu śledztwa lub dochodzenia wymaga się w razie złożenia anonimowego zawiadomienia o przestępstwie, co uściśla § 121 Regulaminu prokuratury. Wiąże się to ze skrupulatniejszym sprawdzeniem przytoczonych w zawiadomieniu okoliczności jeszcze przed wszczęciem śledztwa lub dochodzenia. Wszczęcie śledztwa albo dochodzenia na skutek anonimowego zawiadomienia może nastąpić po uprzednim sprawdzeniu przytoczonych w nim okoliczności. Zawiadomienie takie prokurator może przekazać policji lub innemu uprawnionemu organowi albo organom kontroli w celu weryfikacji okoliczności, na które powołuje się zawiadamiający, bądź pozostawić je bez biegu. W razie niepotwierdzenia się okoliczności wskazanych w treści anonimowego zawiadomienia pozostawia się je bez biegu i bez wydawania postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia.

29 Dodany przez § 1 pkt 4 wytycznych nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 11 marca 2024 roku, zmieniającego wytyczne w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów (Dz. Urz. KGP z 2024 roku, poz. 20), zmieniające niniejsze wytyczne z dniem 14 marca 2024 roku.

Zawiadamiający o przestępstwie winien także otrzymać stosowne potwierdzenie przeprowadzonej czynności, co zwłaszcza dotyczy osoby pokrzywdzonej, która może wnioskować o wydanie jej nieodpłatnie potwierdzenia złożenia zawiadomienia zawierającego dane wymienione w art. 304b kpk: datę oraz miejsce jego przyjęcia, wskazanie organu przyjmującego wraz z danymi do kontaktu, sygnaturę sprawy, dane określające tożsamość pokrzywdzonego, czas i miejsce popełnienia czynu, którego dotyczy zawiadomienie, oraz zwięzły opis czynu i wyrządzonej szkody. Pokrzywdzony winien być pouczony o niniejszym uprawnieniu, z którego może też skorzystać pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje, a w myśl art. 52 kpk, w przypadku śmierci pokrzywdzonego, do złożenia wniosku są uprawnione osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu. O prawie tym należy pokrzywdzonego lub innych uprawnionych pouczyć.

2. Prawny obowiązek

Obok społecznego obowiązku zawiadomienia o przestępstwie, funkcjonuje również prawny obowiązek, który jest skierowany do instytucji państwowych i samorządowych, o czym mowa w treści art. 304 § 2 kpk i do osób fizycznych w zakresie przestępstw wymienionych w art. 240 kk.

Zgodnie z treścią wymienionego art. 304 § 2 kpk instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

Przez instytucję państwową należy rozumieć ośrodek władzy, także administracji rządowej, organy wymiaru sprawiedliwości,

inne organy państwowe, sprawujące funkcje z zakresu zarządu państwowego. Natomiast instytucją samorządową jest organ zarówno samorządu terytorialnego, jak i zawodowego. Z obowiązku prawnego denuncjacji jest z kolei wyłączona instytucja społeczna³⁰. Wskazany obowiązek nie ma charakteru powszechnego, gdyż dotyczy tylko przestępstw pozostających w związku z działalnością instytucji (ustawową albo statutową), nawet jeśli przestępstwo nie zostało popełnione na jej szkodę i zostało wcześniej ujawnione przez organ kontroli zewnętrznej³¹. Obowiązek denuncjacji spoczywa tutaj wyłącznie na osobach działających w imieniu instytucji, upoważnionych do działania lub odpowiadających za prawidłowe działanie instytucji, także umocowanych przez kierowników do reprezentowania instytucji wobec policji. Oznacza to zatem, że w stosunku do pozostałych pracowników danej instytucji można jedynie oczekiwać poinformowania przełożonych czy kierowników instytucji na zasadach wewnętrznej organizacji i pod rygorem odpowiedzialności służbowej³².

Zawiadomienie musi być uwiarygodnione, poparte dowodami i połączone z niezbędnymi czynnościami zabezpieczającymi materiał dowodowy przed zatarciem śladów. Nie można uznać za wykonanie obowiązku zawiadomienia jedynie przekazania sygnału organowi sprawującemu nadzór nad daną jednostką na podstawie art. 19 § 1 kpk. W przeciwnym razie osoba zobowiązana naraża się na odpowiedzialność z art. 231 § 1 lub 2 kk. Instytucje objęte obowiązkiem z art. 304 § 2 kpk winny dodatkowo przedsięwziąć odpowiednie czynności, które zapobiegną zatarciu śladów i dowodów, choć nadal nie przybiorą one charakteru czynności procesowych.

Obowiązek prawny, z kolei w odniesieniu do osób fizycznych, ograniczono przedmiotowo do odpowiedniego katalogu najpoważniejszych czynów zabronionych, ujętych w katalogu opisanym

30 R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego...*, dz. cyt., s. 118–130.

31 W. Grzeszczyk, *Obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 10, s. 124.

32 P. Kardas, *Odpowiedzialność za nadużycie...*, dz. cyt., s. 28.

w art. 240 § 1 kk. W świetle dyspozycji przepisu każdy poza sprawcą przestępstwa³³ ma obowiązek niezwłocznego zawiadomienia o wiarygodnej wiadomości o karalnym przygotowaniu, usiłowaniu albo dokonaniu czynów zabronionych, skatalogowanych w cytowanym przepisie, z wyłączeniem tego zobowiązania w przypadku podżegania i pomocnictwa do wymienionych w katalogu czynów. Oznacza to zatem, że prawodawca nałożył obowiązek niezwłocznego zawiadomienia organu powołanego do ścigania następujących czynów zabronionych w kodeksie karnym: art. 118 (ludobójstwo), art. 118a (masowy zamach), art. 120 (stosowanie środków masowej zagłady), art. 121 (wytwarzanie lub gromadzenie środków masowej zagłady, lub obrót nimi), art. 122 (stosowanie niedopuszczalnych sposobów lub środków walki), art. 123 (zamach na życie lub zdrowie jeńców wojennych lub ludności cywilnej), art. 124 (przestępne naruszenia prawa międzynarodowego), art. 127 (zamach stanu), art. 128 (zamach na konstytucyjny organ RP), art. 130 (szpiegostwo), art. 134 (zamach na życie Prezydenta RP), art. 140 (zamach na jednostkę sił zbrojnych RP), art. 148 (zabójstwo), 148a (przyjęcie zlecenia zabójstwa człowieka), art. 156 (ciężki uszczerbek na zdrowiu), art. 163 (spowodowanie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego), art. 166 (zawładnięcie statkiem wodnym lub powietrznym), art. 189 (pozbawienie wolności), art. 252 wzięcie zakładnika), a także każdego przestępstwa o charakterze terrorystycznym (w rozumieniu art. 15 § 20 kk)³⁴. W katalogu tym znalazły się również przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności – nie wyłączając sytuacji, w której małoletni jest osobową pokrzywdzoną – stosownie do treści kodeksu karnego w art. 197 § 3–5 (zgwałcenie w typach

33 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 20 października 2004 r., sygn. akt II AKa 200/04, LEX nr 143011; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 20 stycznia 2005 r., sygn. akt II AKa 354/04, LEX nr 174716; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 5 lutego 2009 r., sygn. akt II AKa 3/09, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2009, nr 5, poz. 51.

34 *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, Lex/el 2024.

kwalifikowanych), art. 198 (seksualne wykorzystanie bezradności lub niepoczytalności), art. 200 (§ 1, 3, 4, 5 – pedofilia, prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 treści pornograficznych, prezentowanie takiemu małoletniemu wykonania czynności seksualnej, prowadzenie reklamy lub promocji rozpowszechniania treści pornograficznych). W literaturze przedmiotu wskazuje się, że po wprowadzeniu do katalogu określonego w art. 240 kk zmian polegających na jego rozszerzeniu o przestępstwa opisane w kodeksie karnym w: art. 197 § 3 lub 4, art. 198, art. 200, należy przyjąć, że obowiązek denuncjacji powstał w chwili wejścia w życie ustawy nowelizującej, tj. 13 lipca 2017 roku, niezależnie od tego, że do popełnienia wskazanych przestępstw doszło przed tą datą oraz sprawca posiadał wiarygodną wiadomość o ich popełnieniu wcześniej. Oznacza to zatem, że w stosunku do tych przestępstw popełnionych przed 13 lipca 2017 roku obowiązek denuncjacji mógł powstać później niż w tym dniu tylko wówczas, gdy sprawca posiadał wiarygodną wiadomość o ich popełnieniu po tej dacie, a obowiązek ten powstał wówczas w dacie objęcia w posiadanie owej wiarygodnej wiadomości³⁵.

W kontekście obowiązku prawnego ustawodawca szczególnie podkreślił niezwłoczność takiego zgłoszenia i wiarygodność informacji, która wymaga również obiektywizacji, gdyż niezawiadomienie o szczególnie społecznie szkodliwych przestępstwach może spowodować zwłokę w ujęciu sprawcy, zmarnować środki publiczne, czy zaprzepaścić pozostawiony materiał dowodowy³⁶. Niewykonanie obowiązku denuncjacji stanowi stypizowane przestępstwo z art. 240 kk nawet wówczas, gdy sprawcy czynu zabronionego, wymienionego w przepisie, nie można przypisać winy lub też jest on nieletni³⁷.

35 *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Lex/el 2024.

36 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 maja 2009 r., sygn. akt II AKa 65/09, „Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych” 2010, nr 10, s. 3–32.

37 K. Dudka, *Prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie a odpowiedzialność pokrzywdzonego za czyn z art. 240 kk*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2005, nr 1, s. 103.

Na marginesie należy zauważyć, że zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15³⁸ dokonanie zgłoszenia Komisji podejrzenia popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności lub podejrzenie popełnienia przestępstwa niezawiadomienia jest równoznaczne z zawiadomieniem organu powołanego do ścigania przestępstw w rozumieniu art. 240 kk. Zgłoszenie może być wnoszone do protokołu pisemnie lub ustnie, a także za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Obejmuje wskazanie okoliczności zdarzenia, w tym czas i miejsce, oraz osoby potencjalnego sprawcy i osoby pokrzywdzonej. W zgłoszeniu tym można również wskazać podmioty, które były zobowiązane do zgłoszenia podejrzenia popełnienia tego przestępstwa. Ponadto powinno ono zawierać imię, nazwisko, miejsce zamieszkania lub adres do korespondencji oraz podpis osoby zgłaszającej.

Nie popełnia przestępstwa określonego w art. 240 § 1 kk ten, kto zaniechał zawiadomienia, mając dostateczną podstawę do przypuszczenia, że wymieniony organ powołany do ścigania przestępstw wie o przygotowywanym, usiłowanym lub dokonanym czynie zabronionym. Nie popełnia przestępstwa również ten, kto zapobiegł popełnieniu przygotowywanego lub usiłowanego czynu zabronionego określonego w art. 240 § 1 kk. Natomiast klauzula niekaralności dotyczy pokrzywdzonego czynem wymienionych w art. 240 § 1 kk i każdego, kto również zaniechał zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższemu. Oznacza to zatem, że obowiązek denuncjacji jest nadal aktualny w kontekście osób najbliższych dla pokrzywdzonego, gdy ten ostatni powierzył takiej osobie, choćby w zaufaniu, informację o czynie zabronionym na gruncie art. 240 kk. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do rodziców małoletniego pokrzywdzonego, którzy podobnie jak inne wtajemniczone osoby (lekarze, nauczyciele) mają prawny obowiązek

38 T.j. Dz.U. z 2024 roku poz. 94.

złożenia przedmiotowego zawiadomienia. Ta sama konkluzja dotyczy dziennikarzy, także prowadzących tzw. śledztwo dziennikarskie, którzy nie mogą zatajać informacji opisanych w art. 240 kk³⁹. Nie można zwolnić lekarza z obowiązku zawiadomienia o przestępstwie dotyczącym czynów wskazanych w art. 240 § 1 kk, ponieważ – zgodnie z art. 40 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty – tajemnica lekarska nie obowiązuje, gdy ujawnienie informacji jest konieczne z uwagi na przepisy prawa⁴⁰, jej zachowanie może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pacjenta lub innych osób, co aktualizuje się chociażby w kontekście obowiązku powiadomienia organów ścigania o czynie opisanym w art. 197 § 3–5 kk czy art. 200 kk⁴¹.

Podsumowanie

Zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa jest ważnym i częstokroć pierwszym impulsem, który uzupełnia działalność organów państwowych w zakresie ścigania przestępstw, zapewniając tym czynnościom większą efektywność, a przy tym społeczną legitymizację. Prawdłowe korzystanie z tego uprawnienia, a niekiedy wręcz obowiązku normatywnego, sankcjonowanego pod groźbą kary, pozwala urzeczywistnić prawa pokrzywdzonego

39 R. Koper, *Granice ochrony tajemnicy dziennikarskiej w procesie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012, nr 2, s. 85–96; M. Nowikowska, *Tajemnica dziennikarska a dobro procesu karnego*, „Palestra” 2023, nr 5, s. 101–118.

40 T.j. Dz.U. z 2023 roku, poz. 1516.

41 P. Bogacki, *Problematyka wykorzystania seksualnego dziecka w kontekście odpowiedzialności karnej lekarza za niezawiadomienie o przestępstwie*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2021, nr 2, s. 128–139; A. Augustynowicz, I. Wrześniewska-Wal, *Zawiadomienie przez lekarza o popełnieniu przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności a obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej*, „Prawo i Medycyna” 2013, nr 3–4, s. 107–119. Por. E. Plebanek, M. Rusinek, *Ujawnienie tajemnicy zawodowej w procesie karnym a odpowiedzialność karna*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, nr 1, s. 73–99.

i zadośćuczynić potrzebom punitywnym społeczeństwa oczekującego egzekwowania norm karnoprawnych w sytuacji naruszenia porządku publicznego, zagrożenia bezpieczeństwa jednostki, zakłócenia dobrostanu psychicznego, fizycznego czy majątkowego.

Ustawodawca, różnicując czyny objęte prawnym obowiązkiem zawiadomienia o przestępstwie od czynów zabronionych jedynie na gruncie ocen moralnych i niewykonalnych norm dyrektywalnych, wyraźnie wskazuje, jakim dobrom współczesna polityka karna państwa nadaje szczególną wartość i jaką ochronę uznaje za priorytetową. Z pewnością do takich czynów należą sprawy o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, szczególnie gdy uderzają w osoby małoletnie, wyjątkowo bezbronne przed atakiem na ich dobra prawne. Ustawodawca dał temu wyraz, nie tylko rozszerzając w 2017 roku katalog ujęty w art. 240 § 1 kk m.in. o przestępstwo pedofilii, lecz także przewidując, że obowiązek ten dotyczy również wiadomości pozyskanych o takich czynach zabronionych przed wejściem w życie przedmiotowej nowelizacji, co doprecyzowało jeszcze orzecznictwo Sądu Najwyższego⁴².

Troska o małoletnich pokrzywdzonych znajduje również wyraz na płaszczyźnie procesowej. Przejawia się to już na etapie zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa ograniczonego do przedstawienia najważniejszych faktów, a następnie podczas przesłuchania prowadzonego z zachowaniem szczególnych rygorów informacyjnych oraz środków zapobiegających wtórnej wiktyimizacji. W ten kierunek wpisuje się także powołanie Państwowej Komisji do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15. Zgłoszenie do niej podejrzenia popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, o których mowa w rozdziale XXV kk, popełnionego na szkodę małoletniego poniżej lat 15, uznaje się za wykonanie obowiązku zawiadomienia określonego w art. 240 kk.

42 Uchwała Sądu Najwyższego z 1 lipca 2022 r., sygn. akt I KZP 5/22, LEX nr 3361947.

Przykładowe kazusy

Kazus nr 1

29 września 2016 roku małoletnie: Diana Iksińska i Monika Igrekowska przebywały same na placu zabaw w Krakowie. W pewnym momencie Dariusz Zuchwały, zamieszkały w Krakowie w budynku wielorodzinnym z balkonem od strony placu zabaw, wyszedł na balkon i przekazywał w ich stronę gesty przesyłania całusów. W pewnym momencie dziewczynki opuściły plac zabaw, udając się w stronę jednego z pobliskich bloków. Chciały iść po swojego kolegę. Dariusz Zuchwały wyszedł ze swojego mieszkania z psem i podszedł do idących przez osiedle dziewczynek i złapał Monikę Igrekowską od tyłu obejmując ją w pasie i całując w szyję. W tym czasie Monika Igrekowska wyrwała się z uścisku Dariusza Zuchwałego, a Diana Iksińska pomagała Monice Igrekowskiej, uderzając Dariusza Zuchwałego kijem. Dariusz Zuchwały puścił Monikę Igrekowską, a następnie chwycił i przytrzymał Dianę Iksińską, całując ją w głowę. W tym czasie Diana Iksińska wyrwała się Dariuszowi Zuchwałemu, a Monika Igrekowska pomagała jej uwolnić się z uścisku. W końcu Dariusz Zuchwały puścił Dianę Iksińską i dziewczynki uciekły do miejsca zamieszkania Diany Iksińskiej, gdzie opowiedziały o zdarzeniu jej babci.

Po zdarzeniu pokrzywdzone były roztrzęsione, płakały, nie chciały wychodzić z domu bez towarzystwa osób dorosłych. Diana Iksińska opowiedziała o sprawie psychologowi, trzeba było zaprowadzić ją do szkoły i odbierać po lekcjach. Monika Igrekowska przez pewien czas nie chciała odwiedzać swojej babci z uwagi na to, że jej mieszkanie jest w pobliżu miejsca zamieszkania oskarżonego.

- (1) Na podstawie przedstawionego stanu faktycznego proszę przygotować zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa i zaproponować kwalifikację prawną opisanego stanu faktycznego.

- (2) Jakie znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy miałby fakt stwierdzenia u Dariusza Zuchwałego choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego?
- (3) Jakie znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy miałby fakt stwierdzenia u Dariusza Zuchwałego cech osobowości dyssocjalnej oraz zespołu zależności alkoholowej?

Źródło: wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 22 listopada 2017 r., sygn. akt III K 140/17 (Portal Orzeczeń Sądu Okręgowego w Poznaniu).

Kazus nr 2

Dnia 30 kwietnia 2023 roku 19-letni Sebastian Kucharz zorganizował grilla w miejscu swojego zamieszkania w Krakowie. Uczestniczyli w nim jego znajomi oraz Katarzyna Malinowska. Wracając do domu, Piotr Rozsądny zaproponował Katarzynie Malinowskiej, że odwiedzie ją do domu, gdyż była już nietrzeźwa. Ona chciała zostać dłużej. Podczas grilla wszyscy dobrze się bawili: rozmawiali ze sobą, śmiali się, jedli i pili alkohol (piwo oraz wódkę). Katarzyna Malinowska wypila dwa piwa oraz wódkę w ilości od 3 do 5 kieliszków, bez popijania. Siedząc obok Sebastiana Kucharza, położyła głowę na jego ramieniu, a on trzymał jej rękę na kolanie. Oboje byli pod znacznym wpływem alkoholu. Przed godziną 23.00 Katarzyna Malinowska poczuła się źle i postanowiła się przespać. Do pokoju odprowadził ją Sebastian Kucharz. Uczestnicy grilla, w tym Sebastian Kucharz, bawili się dalej.

Impreza zakończyła się o godzinie 1.00 i wszyscy opuścili posesję, a Sebastian Kucharz udał się na piętro, do pokoju, w którym spała Katarzyna Malinowska. W pewnym momencie zsunął z niej leginsy i majtki, a następnie zdjął swoje spodnie i slipki, położył się na Katarzynie Malinowskiej i odbywał z nią stosunek seksualny. W pewnym momencie Katarzyna Malinowska obudziła się i krzyknęła: „co Ty robisz”. Sebastian Kucharz położył się wówczas obok niej.

Następnie Katarzyna Malinowska ubrała się i zaczęła płakać. Sebastian Kucharz zapytał, co się stało, lecz Katarzyna Malinowska nie odpowiedziała, a następnie wyszła z pokoju. Chciała opuścić dom, lecz drzwi wyjściowe były zamknięte. Weszła do pustego pokoju i zaczęła dzwonić do znajomych, lecz oni nie odbierali. Postanowiła poczekać, aż wstaną rodzice Sebastiana Kucharza, którzy w międzyczasie wrócili do domu i już zasnęli. Rano Katarzyna Malinowska przywitała się z rodzicami Sebastiana Kucharza i opuściła ich dom. Katarzyna Malinowska o tym, co się zdarzyło w domu kolegi, opowiedziała swoim przyjaciółkom oraz psychologowi szkolnemu.

Na podstawie przedstawionego stanu faktycznego proszę przygotować zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa i zaproponować kwalifikację prawną opisanego stanu faktycznego.

Źródło: wyrok Sądu Rejonowego w Białej Podlaskiej z dnia 30 czerwca 2017 r., sygn. akt VII K 646/16 (LEX nr 2330848).

Kazus nr 3

Joanna Kowalska, czternastoletnia mieszkanka Krakowa, swoje wakacje w 2024 roku spędzała w rodzinnym mieście. W ich trakcie na portalu społecznościowym nawiązała bliższą znajomość z Janem Nowakiem, który był blisko siedem lat od niej starszy. Joanna Kowalska знаła z widzenia Jana Nowaka, który był mieszkańcem wsi położonej w okolicach Krakowa. Znajomość rozwinęła się na tyle, że doszło do kilku spotkań, na które Jan Nowak zabierał Joannę Kowalską samochodem.

Podczas ostatniego spotkania, mającego miejsce 27 lipca 2024 roku, pojechali razem samochodem nad zalew pod Krakowem, a następnie do lasu. Joanna Kowalska wypila piwo, po czym na tylnym siedzeniu samochodu wraz z Janem Nowakiem zaczęli się całować i przytulać. Po początkowych wzajemnych pocałunkach Jan Nowak zaczął dotykać miejsca intymne Joanny Kowalskiej i ją rozbierać. Joanna Kowalska początkowo się opierała, jednak ostatecznie się

zgodziła i odbyli stosunek płciowy. Po spotkaniu Jan Nowak odwiedził Joannę Kowalską w pobliżu jej domu.

O zdarzeniu Joanna Kowalska opowiedziała następnego dnia dwóm koleżankom, m.in. Teresie Wścipskiej, z którą po pewnym czasie się pokłóciła, a ta przekazała tę informację środowisku szkolnemu Joanny Kowalskiej. Krążące plotki dotarły do pedagoga szkolnej Janiny Uważnej, która zaprosiła uczennicę na rozmowę. W rozmowie dotyczącej konfliktu z koleżankami Joanna Kowalska przyznała się do współżycia z Janem Nowakiem.

- (1) Na podstawie przedstawionego stanu faktycznego proszę przygotować zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa i zaproponować kwalifikację prawną opisanego stanu faktycznego.
- (2) Jakie znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy mogą mieć wyjaśnienia Jana Nowaka, który nie przyznał się do popełnienia zarzucanego mu czynu i stanowczo zaprzeczył, aby wiedział, że Joanna Kowalska miała w trakcie czynu 14 lat. Podał, że Joanna Kowalska na pewno nie mówiła mu, że nie chce współżyć, gdyż ma dopiero 14 lat, a na podstawie wyglądu i treści rozmów oceniał ją na 16 lat.

Źródło: wyrok Sądu Rejonowego w Łomży z dnia 8 października 2019 r., sygn. akt VII K 79/19 (LEX nr 2784374).

Kazus nr 4

Tomasz Internetowy, posługujący się nickiem Tomaszek, od października 2023 roku utrzymywał za pośrednictwem czatu internetowego kontakt z Krystianem Łowcą, który – używając nicku Kasia14_xD – podawał się za 14-letnią dziewczynkę i komunikował się z nim poprzez wiadomości tekstowe. Pierwszy kontakt miał miejsce w nieustalonej dacie, drugi zaś 10 października 2023 roku. Już wówczas Tomasz Internetowy chciał się spotkać z osobą, którą uważał za dziewczynkę, chciał od niej zdjęcia, twierdził, że jest „napalony”,

rozmawiając o spotkaniu, powiedział „ale dziś łodziak”, mając na myśli stosunek oralny, stwierdził również, że mógłby „stałe sponsorować” swoją rozmówczynię. Do spotkania w wyniku powyższej rozmowy z nieustalonych powodów nie doszło.

Następnie 21 listopada 2023 r. Krystian Łowca jako Kasia14_xD i Tomasz Internetowy ponownie zaczęli wymieniać się wiadomościami tekstowymi na czacie. Umówili się, że Tomasz Internetowy przyjedzie na wskazany adres w Krakowie w celu odbycia oralnego stosunku seksualnego z dziewczynką. W tym samym celu i tego samego dnia Tomasz Internetowy rozmawiał telefonicznie z koleżanką Krystiana Łowcy – Martą Pomocną, podającą się za 14-letnią dziewczynkę, z którą Tomasz Internetowy wymieniał wiadomości tekstowe. Tomasz Internetowy ustalił wówczas, że ceną za ww. obcowanie płciowe będzie 50 zł. Do stosunku oralnego nie doszło, Krystian Łowca zawiadomił policję o planowanym za kilka dni spotkaniu, dlatego po przyjeździe na miejsce spotkania policja zatrzymała Tomasza Internetowego.

- (1) Na podstawie przedstawionego stanu faktycznego proszę przygotować zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa i zaproponować kwalifikację prawną opisanego stanu faktycznego.
- (2) Jakie znaczenie dla przypisania odpowiedzialności karnej będzie miał fakt, że Tomasz Internetowy po zatrzymaniu przez policję tłumaczył, iż powodem jego zachowania była chęć spotkania się z dziewczynką, by wytłumaczyć jej, że robi źle?

Źródło: wyrok Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z dnia 5 marca 2021 r., sygn. akt. IV K 163/20 (LEX nr 3154702).

Kazus nr 5

Stefan Komputerowiec był nauczycielem informatyki w Gimnazjum w Krakowie, gdzie jego uczennicą była Natalia Konar, pracował również w technikum, do którego Natalia Konar zaczęła uczęszczać

od roku szkolnego 2022/2023, przy czym wówczas nie był jej nauczycielem. Jesienią 2024 roku Stefan Komputerowiec oraz Natalia Konar wspólnie wyjechali w góry wraz z dwoma synami Stefana Komputerowca – z uwagi na chorobę najmłodszego syna Stefana Komputerowca jego żona zrezygnowała z wyjazdu i wówczas syn Stefana Komputerowca, który znał się z Natalią Konar, zaproponował, by pojechała z nimi właśnie ona.

Nie wiadomo dokładnie, od kiedy Natalia Konar oraz Stefan Komputerowiec zaczęli być w bliższej relacji. W trakcie trwania związku Natalia Konar za pośrednictwem komunikatora internetowego wysłała Stefanowi Komputerowcowi na jego notebooka łącznie 190 zdjęć, w tym swoje intymne – nagie, które robiła sobie w pokoju i łazience, tzw. selfie, lub wykonywane przy pomocy statywu do aparatu i kamery internetowej, a także zdjęcia ze spotkań o charakterze seksualnym ze Stefanem Komputerowcem, do których dochodziło w jego samochodzie. Zdjęcia przesłane przez komunikator po ich otwarciu były automatycznie zapisywane na dysku twardym laptopa Stefana Komputerowca. Na jego komputerze pliki przesyłane przez Natalię Konar zostały zapisane w katalogu wymiany plików multimedialnych komunikatora internetowego oraz w pliku archiwalnym, w którym znajdowały się w formie spakowanej i ze zmienioną nazwą rozszerzenia – inf.php, by nie można go było otworzyć w sposób bezpośredni albo przypadkowo, lecz jedynie po zmianie rozszerzenia na właściwe. O wspomnianej relacji i wysyłaniu zdjęć małoletnia Natalia Konar opowiedziała psychologowi szkolnemu. Żona Stefana Komputerowca widziała, jak jej mąż oglądał przesłane przez Natalię Konar zdjęcia.

- 1) Na podstawie przedstawionego stanu faktycznego proszę przygotować zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa i zaproponować kwalifikację prawną opisanego stanu faktycznego.
- 2) Jakie procesowe uprawnienia przysługują żonie Stefana Komputerowca w zakresie składania zeznań w sprawie?

Źródło: wyrok Sądu Rejonowego Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu z dnia 27 lutego 2018 r., sygn. akt VI K 609/17 (LEX nr 2566250).

5. Przykładowy wzór pisma

Kraków, 25 lipca 2024

Zawiadamiający:
Andrzej Pokrzywdzony
ul. Piękna 2/3
30-002 Kraków
tel. 123 456 789
e-mail: ap@op.pl

Prokuratura Rejonowa Kraków-Śródmieście Zachód
ul. Mosiężnicza 2
30-965 Kraków

Zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa

Niniejszym składam zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniej Ilony Pokrzywdzonej, wyczerpującego znamiona czynu zabronionego, określonego w art. 200 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 roku, poz. 17), tj. obcowania płciowego z małoletnim, polegającego na tym, że w okresie od 16 do 18 czerwca 2024 roku w Krakowie w swoim w mieszkaniu przy ul. Smutnej 5/6, 30-003 Kraków Jan Nowak, działając z góry podjętym zamiarem i w krótkich odstępach czasu, dopuścił się obcowania płciowego z mającą 13 lat Iloną Pokrzywdzoną, a także kilkakrotnie doprowadził ją do wykonania i poddania się

innej czynności seksualnej, tj. o czyn z art. 200 § 1 kk w związku z art. 12 kk.

UZASADNIENIE

W dniu 5 czerwca 2024 r. Jan Nowak i Ilona Pokrzywdzona poznali się za pośrednictwem komunikatora internetowego. Ilona Pokrzywdzona zainicjowała kontakt z Janem Nowakiem, który w swoim profilu wpisał, że szuka kogoś na stałe. Ilona Pokrzywdzona poinformowała Jana Nowaka, że ma 13 lat. Od tego czasu Ilona Pokrzywdzona i Jan Nowak pozostawali w kontakcie. Około 2–3 dni później umówili się na pierwsze spotkanie, a następnie spotkali się jeszcze 12 i 14 czerwca 2024 roku. Podczas tych spotkań nie doszło do fizycznego zbliżenia pomiędzy Iloną Pokrzywdzoną a Janem Nowakiem.

Do kolejnego spotkania doszło 15 czerwca 2024 roku. Tego dnia Ilona Pokrzywdzona wyszła z domu około 12.30–13.00 i spotkała się z Janem Nowakiem na przystanku autobusowym. Razem pojechali do centrum miasta i chodzili po centrach handlowych. Ilona Pokrzywdzona wypila jedno piwo i nie chciała wracać do domu, ponieważ obawiała się reakcji ojca. Jan Nowak chciał pomóc Ilonie Pokrzywdzonej, która skarżyła się, że w swoim domu jest bita przez ojca, przypalana papierosami przez babcię oraz głodzona, więc zaproponował, żeby nocowała u niego. Około godziny 1.00 w nocy razem pojechali do mieszkania Jana Nowaka, znajdującego się w centrum miasta przy ul. Smutnej 5/6, 30–003 Kraków. Od 16 czerwca 2024 roku do 18 czerwca 2024 roku Ilona Pokrzywdzona przebywała w mieszkaniu Jana Nowaka. Podczas pobytu u Jana Nowaka Ilona Pokrzywdzona zachowywała się swobodnie, wspólnie się wygłupiali, śmiali, łaskotali i całowali. Zwracali się do siebie słowami „skarbie”, „kochanie”. Kiedy Jan Nowak wychodził, Ilona Pokrzywdzona zostawała sama, oglądała telewizję, rysowała i grała na telefonie

komórkowym. Mogła swobodnie opuścić mieszkanie. W czasie pobytu Jana Nowaka miała aktywny telefon komórkowy, za pośrednictwem którego komunikowała się z nim.

W dniach 16–18 czerwca 2024 r. pomiędzy Janem Nowakiem a Iloną Pokrzywdzoną doszło do obcowania płciowego. Jan Nowak dopuścił się także wobec Ilony Pokrzywdzonej innych czynności seksualnych, które polegały m.in. na całowaniu i lizaniu intymnych części jej ciała. Jan Nowak był zaangażowany emocjonalnie w relacje z Iloną Pokrzywdzoną, nie stosował wobec niej przemocy ani gróźb. Dnia 19 czerwca 2024 roku Ilona Pokrzywdzona wróciła do domu i opowiedziała wszystko ojcu.

Mając powyższe na uwadze, wnoszę jak na wstępie.

Andrzej Pokrzywdzony

Źródło: wyrok Sądu Rejonowego dla Warszawy-Mokotowa w Warszawie z dnia 17 lipca 2018 r., sygn. akt VIII K 673/16 (LEX nr 2670157).

6. Przykładowe orzecznictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2023 r., sygn. akt III KK 145/22 (LEX nr 3719194): Możliwa jest odpowiedzialność karna za usiłowanie przestępstwa z art. 200a § 1 i 2 kk. Już samo złożenie propozycji obcowania płciowego za pośrednictwem internetu małoletniemu poniżej lat 15, bez próby podjęcia kroków zmierzających do jej urzeczywistnienia, może być zakwalifikowane jako usiłowanie przestępstwa z art. 200a § 2 kk.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 stycznia 2023 r., sygn. akt II AKa 426/22 (LEX nr 3522433): Nie można uznać, że przesłanka z art. 240 § 3 kk znajduje zastosowanie wyłącznie na podstawie teoretycznego założenia. Podstawą do przyjęcia niekaralności czynu określonego w § 1 powinny być konkretne okoliczności, które realnie uzasadniają przekonanie, że oskarżony działał w celu

uniknięcia narażenia siebie lub osoby najbliższej na odpowiedzialność karną. Nie wystarczają tu jedynie hipotetyczne twierdzenia o ewentualnej możliwości wystąpienia takiej motywacji.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 1 lipca 2022 r., sygn. akt I KZP 5/22, OSNK 2022, nr 9 poz. 32: Użyty w art. 240 § 1 kk zwrot: „mając wiarygodną wiadomość”, należy rozumieć jako stan wiedzy podmiotu tego czynu w chwili jego popełnienia; termin „niezwłocznie” odnosi się nie do czasu powzięcia informacji o czynie zabronionym dodanym do katalogu przestępstw wymienionych w art. 240 § 1 kk przez ustawę z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 roku poz. 773), ale do momentu, w którym zaktualizował się obowiązek denuncjacji, co nastąpiło 13 lipca 2017 roku; jedyną czynność sprawczą czynu zabronionego z art. 240 § 1 kk określa znamię: „nie zawiadamia”.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 grudnia 2021 r., sygn. akt II AKA 218/21 (LEX nr 3394527): Oczywiście jest, że inne będzie natężenie siły fizycznej konieczne do uznania danego zachowania za stosowanie przemocy wobec dziecka, a inne wobec osoby dorosłej. Stąd użycie przez sprawcę każdej, nawet niewielkiej siły w stosunku do dziecka, które powoduje, że poddaje się ono czynowi nierządnemu, należy traktować jako zastosowanie przemocy w rozumieniu art. 197 kk („zgwałcenie wobec małoletniego poniżej lat 15” – art. 197 § 3 pkt 2 kk). Z kolei okoliczność stosowania „małej” lub też „dużej” przemocy nie ma istotnego znaczenia w ocenie tego, czy przemoc *in concreto* nastąpiła.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2021 r., sygn. akt II KK 490/21 (LEX nr 3330813): Ustawodawca przyjął założenie o braku możliwości wyrażenia karnoprawnie skutecznej zgody w sferze życia seksualnego przez osobę, która nie ukończyła 15. roku życia. Polska regulacja art. 200 kk przewiduje zatem regułę, zgodnie z którą w każdym przypadku, gdy zachowanie polegające

na obcowaniu płciowym z osobą poniżej 15 lat albo dopuszczaniu się innej czynności seksualnej, doprowadzaniu do poddania się takim czynnościom lub do ich wykonania z osobą poniżej 15 lat, stanowi czyn zabroniony.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2020 r., sygn. akt II CSK 124/19 (LEX nr 2978466): Ustawodawca w sposób szczególny chroni seksualność małoletnich poniżej 15. roku życia, penalizując w art. 200 § 1 kk wszelkie formy inicjacji seksualnej z małoletnim. Dlatego w sytuacji, w której dojdzie do wykorzystania seksualnego małoletniego przy braku ustalenia, że nastąpiło to w wyniku nadużycia stosunku zależności, jak tego wymaga art. 445 § 2 kodeksu cywilnego, poszkodowany może domagać się zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych na zasadach ogólnych, tj. na podstawie art. 24 § 2 kodeksu cywilnego w związku z art. 448 kodeksu cywilnego.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2020 r., sygn. akt V KK 671/19 (LEX nr 3223564): Skazany pod pozorem m.in. obietnicy kupienia gofra lub lodów zwabił do samochodu i uprowadził do lasu ośmioletnią pokrzywdzoną, gdzie groźbami pozbawienia życia i przemocą polegającą na przytrzymywaniu ciała i skrępowaniu rąk do tyłu przewodem od ładowarki do telefonu, zgwałcił ją. To właśnie sposób związania pokrzywdzonej, które było bolesne i spowodowało naruszenie czynności narządów jej ciała oraz bardzo młody jej wiek powodują przyjęcie przez oba orzekające w sprawie sądy ustalenia, że działanie to łączyło się ze szczególnym udręczeniem i było szczególnie okrutne.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 30 listopada 2018 r., sygn. akt I ACa 111/18 (LEX nr 2625566): Samo złożenie doniesienia o możliwości popełnienia przestępstwa stanowi wyraz prawa obywatela do sądu i swoiste prawo podmiotowe do ochrony swoich interesów oraz praw poprzez odwoływanie się do instytucji powołanych do ścigania przestępstw i jako takie nie może być automatycznie uznane za działanie bezprawne i naruszające dobra osobiste osób, przeciwko którym postępowanie karne jest ewentualnie kierowane.

Przepis art. 304 § 1 kpk stanowi wręcz, że każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Zgodnie natomiast z art. 12 § 1 kpk w sprawach o przestępstwa ścigane na wniosek postępowanie z chwilą złożenia wniosku toczy się z urzędu. Wreszcie stosownie do treści art. 177 § 1 kpk każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania. Dla oceny zachowania osoby składającej doniesienie o możliwości popełnienia przestępstwa na gruncie prawa cywilnego decydujący jest właśnie cel złożenia doniesienia, a zwłaszcza to, czy cel ten polega na dążeniu do wyjaśnienia okoliczności sprawy i ewentualnego pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa, czy też jest to wyraz chęci szykanowania tej osoby ze świadomością, że w rzeczywistości nie dopuściła się ona żadnego czynu zabronionego pod groźbą kary.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 kwietnia 2018 r., sygn. akt II AKa 22/18 (LEX nr 2611994): Przy ocenie zaistnienia znamion przestępstwa z art. 200 a § 2 kk nie jest istotne, jak do owej propozycji, skierowanej do osoby małoletniej poniżej lat 15, odnieść się sama pokrzywdzona. Nawet akceptowanie przez nią postępowania oskarżonego nie eliminuje wypełnienia znamion przestępstwa. Celem penalizacji zachowań stanowiących przestępstwo groomingu (uwodzenia dziecka) jest sprzeciwianie się wykorzystywaniu seksualnemu osób do lat 15 przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii komunikacyjnych i jest to przestępstwo o charakterze formalnym.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 26 kwietnia 2018 r., sygn. akt. II AKa 25/18 (LEX nr 2685546): „Bezradność” rozumiana jest jako nieumiejętność radzenia sobie w trudnej sytuacji. Tak więc źródłem bezradności może być niemożność radzenia sobie w danej sytuacji na skutek różnych obiektywnych, a także subiektywnych powodów. Przy ocenie w tym przedmiocie należy zatem uwzględnić szereg okoliczności, w tym takie jak: wiek, stan psychofizyczny pokrzywdzonej, jej rozwój umysłowy i emocjonalny, iloraz

inteligencji, stosunki i relacje rodzinne, w jakich pozostaje, sytuację materialną, uzyskiwane wsparcie ze strony bliskich. Dla ustalenia stanu bezradności, a więc zaistnienia świadomości tego stanu po stronie sprawcy, nie jest zatem konieczna wiedza specjalna, w tym wiedza z zakresu psychiatrii czy seksuologii.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2018 r., sygn. akt SDI 20/18 (LEX nr 2511989): Należy podkreślić, że art. 304 § 1 kpk stanowi jedynie podstawę tzw. społecznego obowiązku informowania organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Nie jest to w żadnym razie obowiązek prawny, a sens normatywny tej regulacji sprowadza się do wskazania, że przekazywanie organom ścigania informacji o podejrzeniu przestępstwa nie może być traktowane co do zasady jako czyn społecznie naganny, lecz wręcz odwrotnie, powinien być czynem społecznie aprobowanym. Nie oznacza to, że z uwagi na szczególne względy etyczne lub prawne takie zachowania nie mogą być traktowane jako sprzeczne z regułami wykonywania określonych zawodów zaufania publicznego, z uwagi na normy etyczne obowiązujące w określonych korporacjach zawodowych.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 stycznia 2011 r., sygn. akt II AKa 434/10 (LEX nr 785462): W odniesieniu do przestępstwa z art. 198 kk nie występuje atak na swobodę procesu decyzyjnego ofiary w sferze przyzwolenia seksualnego, który występuje w przypadku przestępstwa zgwałcenia, lecz wykorzystanie tego, że ofiara nie jest w stanie podjąć w sposób niezakłócony i swobodny decyzji woli w powyższym względzie. O ile zatem w przypadku zgwałcenia sprawca wprost narusza samostanowienie ofiary w zakresie pożycia intymnego, o tyle na tle przestępstwa z art. 198 kk wykorzystuje on istniejący stan braku możliwości ofiary sensownego lub swobodnego samostanowienia w tej sferze, skoro czyn zabroniony z art. 198 kk polega na wykorzystaniu bezradności albo niepoczytalności. Artykuł 198 kk nie może być odczytywany jako statuujący uniwersalny zakaz wszelkich stosunków seksualnych z osobami znajdującymi się w takich stanach.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 września 2011 r., sygn. akt V KK 43/11 (LEX nr 1099298): Dla przyjęcia odpowiedzialności karnej za rozpowszechnianie pornografii dziecięcej w sieci internetowej nie ma znaczenia to, jaka konkretnie liczba innych użytkowników zapoznała się z treścią takich plików – i czy tę liczbę można uznać za znaczną – lecz to, że sposób pobierania plików pornograficznych oraz ich udostępniania za pomocą odpowiedniego programu dawał możliwość zapoznania się z nimi nieoznaczonoj liczbie osób.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 listopada 2010 r., sygn. akt II AKA 182/10 (LEX nr 783391): Praktyka sądowa przyjmuje, że zgwałcenie jest szczególnie okrutne, gdy (a) wyrządza znaczną dolegliwość fizyczną lub powoduje poważne następstwa w psychice ofiary, (b) sprawca stosuje środki, których intensywność jest nadmierna w stosunku do stawianego przez ofiarę oporu, (c) sprawca przedsięwzięcie działania mające na celu nie tylko zbliżenie płciowe, ale i zmierza do poniżenia ofiary, (d) sprawca działa w sposób drastyczny, odrażający czy wyjątkowo brutalny, (e) ofiara cechuje się szczególnymi właściwościami: młody lub starczy wiek, nieporadność życiowa, zaawansowana ciąża, choroba itp.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2008 r., sygn. akt V KK 324/07 (LEX nr 357447): Pismo wystosowane przez Sąd Rejonowy o rozważenie możliwości wszczęcia postępowania w sprawie ewentualnego wykorzystywania seksualnego małoletniej (bez wskazania sprawcy tego zachowania) należało traktować jedynie jako zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniej pokrzywdzonej, z pozostawieniem decyzji o wszczęciu postępowania przygotowawczego w tej sprawie (wbrew treści art. 12 § 1 kpk) w gestii organu prokuratury, a nie jako dokument procesowy, z którego w sposób wyraźny i jasny wynikałoby żądanie organu, uprawnionego z mocy art. 98 § 2 k.r.i.o. do reprezentowania pokrzywdzonej, ścigania określonego sprawcy.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2006 r., sygn. akt IV KK 247/06 (LEX nr 324571): Z treści przepisu art. 240 § 1 kk wynika, że za sprawstwo określonego w nim występku odpowiada ten, kto, mając wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu jednego ze wskazanych w tym przepisie czynów, nie zawiadamia (o nim) niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw. Przepis ten niewątpliwie jedynie w sposób ogólny określa obowiązek denuncjacji, wymagając przy tym tylko zawiadomienia „o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu” tych wymienionych w nim enumeratywnie przestępstw.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2000 r., sygn. akt IV KKN 331/00 (LEX nr 51135): Przestępstwa nie stanowią zniesławienia różnego rodzaju wypowiedzi dokonywane w ramach przysługujących jednostce uprawnień, m.in. oświadczenia składane w uzasadnieniu lub w obronie praw (np. skargi sądowe, odpowiedzi na zarzuty procesowe, zażalenia, doniesienia pokrzywdzonych o przestępstwie).

Literatura przedmiotu

- Adamski A., *Karnoprawna ochrona dziecka w sieci internet*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 9, s. 59–75.
- Augustynowicz A., Wrześniewska-Wal I., *Zawiadomienie przez lekarza o popełnieniu przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności a obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej*, „Prawo i Medycyna” 52–53 (2013) nr 3–4, s. 107–119.
- Beisert M., Szumski F., *Społeczno-kulturowe uwarunkowania przestępstw przeciwko wolności seksualnej małoletniego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2010, nr 4, s. 217–235.
- Błachut J., *Pozorowana pornografia dziecięca*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 4, s. 71–82.

- Błaszczuk M., Paluszkiwicz H., *Analiza akt i kierunki orzecznictwa sądów w sprawach o przestępstwa z art. 203 kk i art. 204 § 3 kk popełnione na szkodę osoby małoletniej – aspekty procesowe związane z udziałem małoletnich w badanych postępowaniach karnych oraz ocena adekwatności obowiązujących unormowań Kodeksu postępowania karnego*, „Prawo w Działaniu” (28) 2016, s. 133–175.
- Bogacki P., *Problematyka opiniowania zaburzeń preferencji seksualnych sprawców przestępstw wykorzystywania treści pornograficznych z udziałem małoletniego*, „Przegląd Sądowy” 2023, nr 1, s. 58–65.
- Bogacki P., *Problematyka wykorzystania seksualnego dziecka w kontekście odpowiedzialności karnej lekarza za niezawiadomienie o przestępstwie*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2021, nr 2, s. 128–136.
- Boniecka D., *Przemoc wobec małoletnich w świetle nowelizacji z 23 marca 2017 roku oraz analizy wyników badań aktowych*, „Palestra” 2018, nr 1–2, s. 53–61.
- Borek D., *Obowiązek powiadomienia o przestępstwie w prawie i praktyce Kościoła*, „Annales Canonici” 18 (2022) nr 1, s. 5–28, <https://doi.org/10.15633/ac.18101>.
- Broclawik K., Czajka M., *Prawnokarne aspekty ochrony tajemnicy zawodowej radcy prawnego, cz. 2. Zagadnienia procesowe*, „Radca Prawny” 2001, nr 4, s. 42.
- Burdziak K., *Przepis art. 240 § 1 Kodeksu karnego a tajemnica obrończa, adwokacka, radcowska i tajemnica spowiedzi*, „Prawo w Działaniu” (51) 2022, s. 63–78.
- Cora S., *Zasada legalizmu ścigania a zawiadomienie o przestępstwie*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 10, s. 5–19.
- Cora S., *Z problematyki zawiadomienia o przestępstwie*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 11 (2003), s. 265–276.
- Czarnecki P., *Przedawnienie i zatarcie skazania przestępstw przeciwko wolności seksualnej – między surowym ukaraniem sprawcy a ochroną interesów małoletniego pokrzywdzonego*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2023, nr 2, s. 152–184.

- Dudka K., *Prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie a odpowiedzialność pokrzywdzonego za czyn z art. 240 kk*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2005, nr 1, s. 103–112.
- Dudka K., Paluszkiewicz H., Szumiło-Kulczycka D., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz orzecznicy*, Warszawa 2015.
- Federowicz K., *Przesłuchanie małoletnich i ofiar przestępstw seksualnych*, Warszawa 2020.
- Flis-Świeczkowska M., *Model interdyscyplinarnej pomocy dzieciom pokrzywdzonym przestępstwem na przykładzie Centrum Pomocy Dzieciom*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2023, nr 2, s. 104–132.
- Gajewska A., Pomarańska-Bielecka M., *Procedura karna wobec małoletnich pokrzywdzonych przestępstwami o charakterze seksualnym – czy i jak przepisy Kodeksu postępowania karnego chronią przed wtórną wiktylizacją*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2023, nr 1, s. 13–49.
- Grycan E., *Ocena zmiany art. 240 § 1 kk przez rozszerzenie zawartego w nim katalogu czynów zabronionych o art. 197 § 3 i 4 kk*, „Zeszyty Prawnicze” 18 (2018) nr 2, s. 125–140.
- Kluczevska A., *Ochrona dziecka pokrzywdzonego przestępstwami przeciwko wolności seksualnej z perspektywy adwokata*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2023, nr 2, s. 133–151.
- Kmiecik B., *Wykorzystanie seksualne dzieci z niepełnosprawnościami – między ciszą statystyk a krzykiem osób skrzywdzonych*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2023, nr 2, s. 81–103.
- Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Kodeks karny. Część szczególna, t. 2, cz. 1: Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2023.
- Kodeks postępowania karnego, t. 3: Komentarz do art. 297–424*, red. R. A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2021.

- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: Art. 1–424, red. D. Świecki, Warszawa 2024.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023.
- Kowalewska-Łukuć M., *Prostytucja, usługi seksualne i przestępstwa okolo-prostytucyjne w prawie karnym – próba uporządkowania pojęć*, „Prawo w Działaniu” 51 (2022), s. 96–106.
- Krajewski R., *Prawnokarne aspekty dobrowolnej aktywności seksualnej małoletnich*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 10, s. 5–26.
- Krajewski R., *Prawnokarne wątpliwości dotyczące aktywności łowców pedofili*, „Palestra” 2022, nr 7–8, s. 33–47.
- Krajewski R., *Rejestr sprawców przestępstw seksualnych*, „Przegląd Sądowy” 2019, nr 11–12, s. 74–89.
- Kulig M., *Na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z 1.07.2022 roku (I KZP 5/22). Uwagi o przedawnieniu karalności przestępstwa z art. 240 kk*, „Palestra” 2024, nr 2, s. 7–23.
- Kunicka-Michalska B., *Pornografia i wykorzystywanie nieletnich w internecie. Regulacje polskiego kodeksu karnego*, „Studia Prawnicze” 2005, nr 4, s. 77–108.
- Kusz E., *Profilaktyka wykorzystywania seksualnego w Kościele katolickim*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2020, nr 2, s. 235–261.
- Lach A., *Pojęcie posiadania pornografii dziecięcej w art. 202 § 4a kodeksu karnego w odniesieniu do danych informatycznych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2010, nr 1, s. 69–80.
- Lach A., *Karnoprosesowe instrumenty zwalczania pedofilii i pornografii dziecięcej w internecie*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 10, s. 52–62.
- Łupiński J., *Spółeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 1, s. 129–153.
- Małecki M., *Grooming (karalne przygotowanie do przestępstwa pedofilskiego)*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 7–8, s. 89–101.
- Małecki M., Wiktorek M., *Kwalifikacja prawna prowokacji (na przykładzie łowców pedofilów)*, „Państwo i Prawo” 2023, nr 9, s. 65–79.
- Masłowska P., *Stosowanie art. 240 kk w przypadku przestępstwa przeciwko małoletnim*, „Probacja” 2019, nr 4, s. 139–158.

- Mierzwińska-Lorencka J., *Karnoprawna ochrona dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym*, Warszawa 2012.
- Padło W., *Działalność policji w zakresie zapobiegania przemocy i wykorzystywania seksualnego dzieci*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2003, nr 4, s. 68–72.
- Pietryka A., *Ściganie przestępstwa zgwałcenia. Aspekty dogmatyczne i praktyczne*, Warszawa 2023.
- Pilarczyk-Parchanowicz K., *Wykorzystanie seksualne dziecka online*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2023, nr 3, s. 79–93.
- Pilarczyk-Parchanowicz K., Płonka J., Izdebska A., *Wykorzystanie seksualne dziecka – wyniki Diagnozy przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2023, nr 4, s. 81–115.
- Plebanek E., Rusinek M., *Ujawnienie tajemnicy zawodowej w procesie karnym a odpowiedzialność karna*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, nr 1, s. 73–99.
- Sajkowska M., *Przekazy prasowe na temat wykorzystywania seksualnego dzieci – „stare” i „nowe” historie*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2003, nr 4, s. 103–114.
- Sajkowska M., *Wykorzystywanie seksualne dzieci. Ustalenia terminologiczne, skala zjawiska, oblicza problemu społecznego*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2002, nr 1, s. 5–28.
- Siemkowicz P., *Przestępstwa o charakterze pedofilskim i przeciwko wolności seksualnej popełniane przez internet w ujęciu polskiego prawa karnego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, nr 1, s. 59–80.
- Siwicki M., *Ochrona małoletniego przed konfrontacją z treściami pornograficznymi*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 12, s. 68–79.
- Skórzewska-Amber M., *Ochrona dziecka przed wykorzystaniem seksualnym w polskim kodeksie karnym*, [w:] *Wykorzystywanie seksualne osób małoletnich. Ujęcie interdyscyplinarne. Część I*, red. M. Cholewa, P. Studnicki, Kraków 2021, s. 133–175.
- Skórzewska-Amberg M., *Prawnokarna ochrona dziecka przed seksualnym wykorzystaniem w cyberprzestrzeni*, Warszawa 2019.

- Sosik R., *Prowokacja z udziałem łowcy pedofilów a odpowiedzialność karna*, „Państwo i Prawo” 2022, nr 7, s. 96–113.
- Stachowiak S., *Źródła informacji o popełnionym przestępstwie w polskim postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 2, s. 28–37.
- Stefański R. A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego za 2022 rok*, „Ius Novum” 17 (2023) nr 2, s. 75–87.
- Świto L., Tomkiewicz M., *Karnoprawny obowiązek denuncjacji (art. 240 kk) a tajemnica posługi religijnej*, „Prawo Kanoniczne” 61 (2018) nr 3, s. 149–168.
- Trocha O., Horna-Cieślak M., Masłowska P., *Metodyka reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w sprawach przestępstw seksualnych*, Warszawa 2024.
- Truskołaska E., *Grooming, czyli uwodzenie małoletnich przez internet – aspekty kryminologiczne oraz prawne*, „Prawo w Działaniu” 2021, nr 47, s. 72–81.
- Warylewski J., *Karnoprawna ochrona małoletniego przed wykorzystaniem seksualnym w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 9, s. 92–103.
- Warylewski J., *Pornografia dziecięca w świetle prawa krajowego, międzynarodowego i unijnego*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 9, s. 112–127.
- Warylewski J., *Rozmiar, dynamika i struktura przestępczości seksualnej w Polsce, w latach 1989–2017*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2019, nr 2, s. 417–456.
- Wiktorek M., *Dowody pozyskiwane przez łowców pedofilów. Aspekty materialnoprawne i procesowoprawne*, „Przegląd Sądowy” 2024, nr 3, s. 54–71.
- Wilk L., *Obowiązek denuncjacji w prawie karnym (art. 240 kk)*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 1, s. 21–40.
- Wolska-Bagińska A., *Ochrona praw i wolności nieletniego a Rejestr Sprawców Przestępstw na tle Seksualnym*, „Palestra” 2018, nr 9, s. 63–70.
- Wojtasik Ł., *Pedofilia i pornografia w internecie – zagrożenia dla dzieci. Raport z badań*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2003, nr 4, s. 98–114.
- Żylińska J., *Prawny obowiązek zawiadomienia o niektórych przestępstwach (art. 240 kk)*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 10, s. 47–62.

Abstrakt

Zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa w polskim porządku prawnym

Rozdział Macieja Andrzejewskiego omawia instytucję zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa w polskim procesie karnym, osadzając ją w ramach zasady legalizmu z art. 10 § 1 kpk, która zobowiązuje organy ścigania do wszczęcia i prowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciela publicznego – do wniesienia i popierania oskarżenia o czyn ścigany z urzędu. Autor podkreśla, że skuteczność zwalczania przestępczości zależy nie tylko od aktywności samych organów, lecz także od współpracy społeczeństwa, zakorzenionej już w starożytnych instytucjach „actio popularis” i „grafé”, dziś rozumianych jako podmiotowe prawo obywatela do sądu. Analizuje czynniki warunkujące intensywność tej współpracy – świadomość i kulturę prawną, postrzeganie organów ścigania (jako narzędzia represji lub gwaranta porządku publicznego), a także poziom poczucia zagrożenia przestępczością – wskazując, że im większa legitymizacja organów, tym aktywniejsze współdziałanie obywateli. W tym kontekście zawiadomienie o przestępstwie jawi się jako kluczowy zewnętrzny kanał przekazywania informacji, zwłaszcza w sprawach naruszających dobra prawne małoletnich, uzupełniający informacje uzyskane w wyniku własnej działalności organów ścigania.

Słowa kluczowe: zawiadomienie o przestępstwie, zasada legalizmu, polski proces karny, organy ścigania, dobra prawne małoletnich

Abstract

Notification of a suspected offence in the Polish legal order

Maciej Andrzejewski's chapter discusses the institution of notifying the authorities of a suspected offence in Polish criminal procedure, situating it within the principle of legality enshrined in Article 10 § 1 of the Code of Criminal Procedure, which obliges law-enforcement bodies to initiate and conduct preparatory proceedings and requires the public prosecutor to bring and pursue charges *ex officio*. The author emphasises that the effectiveness of combating crime depends not only on the autonomous activity of law-enforcement agencies but also on the cooperation of society, rooted in the ancient institutions of "actio popularis" and "grafé," today understood as a subjective right of the citizen to access the courts. He analyses the factors shaping the intensity of this cooperation – legal awareness and culture, public perception of law-enforcement authorities (as instruments of repression or as guarantors of public order), and the perceived level of criminal threat – arguing that the more legitimate these bodies appear, the more actively citizens collaborate with them. In this perspective, the notification of a suspected offence becomes a crucial external source of information for the authorities, particularly in cases involving legal interests of minors, complementing data obtained through the agencies' own investigative activities.

Keywords: notification of offence, principle of legality, Polish criminal procedure, law-enforcement authorities, legal interests of minors

DR MACIEJ ANDRZEJEWSKI – mgr prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz lic. prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II; doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz doktor nauk społecznych w dyscyplinie prawo kanoniczne na Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; laureat stypendium Ministra Nauki dla wybitnych młodych naukowców; kierownik i wykonawca w krajowych i międzynarodowych grantach badawczych finansowanych ze środków Narodowego Centrum Nauki oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego; adiunkt w Katedrze Norm Ogólnych i Teorii Prawa na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.